

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 658.114.5:664.61

Т. М. Паневник,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Н. К. Болгарова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет біоресурсів та природокористування України

ІНТЕГРАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Т. М. Panevnyk,
Ph.D., associate professor, associate professor of economics enterprise
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
N. K. Bolgarova,
Ph.D., associate professor, associate professor of economic theory
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

INTEGRATION PRINCIPLES OF FORMATION OF EFFECTIVE ENTERPRISES BAKING INDUSTRY

В статті охарактеризовано сучасний стан, особливості та тенденції розвитку хлібопекарської галузі, визначено структуру основних виробників хліба та хлібобулочної продукції в Україні, проаналізовано ефективність функціонування підприємств. Виявлено основні проблеми, що впливають на функціонування галузі. Обґрунтовано доцільність формування інтегрованих корпоративних структур в хлібопекарській галузі, визначено основні мотиви взаємодії учасників у створених інтегрованих структурах, досліджено найбільші українські компанії, що працюють в даному бізнес-середовищі. Проаналізовано напрями подальшого розвитку інтеграційних процесів в хлібопекарській галузі України. Зокрема актуальним є розвиток та функціонування вертикально інтегрованих структур, які являють собою об'єднання підприємств, що виконують послідовні стадії єдиного виробничого циклу, починаючи з постачання ресурсів, їх переробки (виготовлення готових виробів) і, закінчуючи, реалізацією продукту споживачеві. Визначено, що для підвищення ефективності виробництва, більш повного задоволення суспільних потреб і підвищення таким чином конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва, необхідно активізувати розвиток вертикальних інтеграційних процесів в хлібопекарській промисловості.

The article describes the current status, characteristics and development trends of the baking industry, defined the structure of the main producers of bread and bakery products in Ukraine, analyzed the efficiency of enterprises. The basic problem affecting the functioning of the sector. The expediency of formation of the integrated corporate structures in the baking industry, the main motifs created by the interaction of participants in the integrated structures studied most Ukrainian companies working in this business environment. Analyzed areas for further development of integration processes in the baking industry Ukraine. Particularly important is the development and operation of vertically integrated structures, which are associations of enterprises that perform sequential single stage of the production cycle, ranging from the supply of resources, their processing (manufacture finished products) and ending with the realization of the product to the consumer. Determined that to improve production efficiency, better meet the needs of society and thus enhance the competitiveness of domestic business, you need to activate the development of vertical integration processes in the baking industry.

Ключові слова: хлібопекарська галузь, промисловість, інтегровані корпоративні структури, інтеграція, ефективність.

Keywords: baking industry, industry, integrated corporate structure, integration, efficiency.

Постановка проблеми. Розвиток господарських зв'язків, інтенсифікація економічних процесів та глобалізації української економіки з одночасним посилення світової та національної конкуренції в умовах поглиблення кризових явищ та зовнішніх загроз викликає необхідність адаптації суб'єктів господарювання до нових умов ведення бізнесу. Особливе місце в економічній системі України займає хлібопекарська галузь. Від ефективності її функціонування залежить стан продовольчого забезпечення населення країни. Забезпечення населення хлібом та хлібобулочними виробами в обсязі та асортименті, достатніх для формування збалансованого раціону харчування, що відповідає нормам споживання, є основним соціально-економічним завданням держави. Хлібопекарська промисловість в сучасних умовах характеризується підвищенням вартості продукції та скороченням обсягів виробництва, що свідчить про недостатній рівень ефективності підприємств цієї галузі та вимагає обґрунтування напрямків її підвищення.

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває необхідність адаптації вітчизняних виробників до нестабільних умов функціонування в усіх сферах суспільного виробництва та хлібопекарській галузі зокрема. Підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання можливе за рахунок активізації внутрішнього потенціалу, оптимізації взаємодії між учасниками виробничого процесу, що призводить до виникнення стійких інтеграційних зв'язків між підприємствами та створення нових інтегрованих господарських структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань сучасних тенденцій інтеграції та концентрації в хлібопекарській галузі та аналізу її стану присвячено роботи: Скопенко Н.С., Стретович О.А. О.Б. Павліва, Ю.В. Давидюк, Н.Ю. Самойленко Мостенська Т.Л.

Питання інвестиційної привабливості хлібопекарської галузі України та підвищення економічної ефективності діяльності підприємств в цій галузі знайшли своє відображення в дослідженнях: Нетяжука М.В., Лихновського П.М., Опрі О.А. Разом з тим, необхідно приділити увагу питанням створення, розвитку, організації діяльності та особливостям функціонування інтеграційних об'єднань хлібопекарської галузі України.

Постановка завдання. Ефективна діяльність підприємств в складних сучасних умовах повинна забезпечуватися оптимізацією ресурсів підприємств, використанням внутрішніх резервів, активізацією взаємодії між учасниками виробничого процесу на основі розвитку інтеграції та ведення бізнесу у формі інтегрованих корпоративних структур. Це зумовлює потребу поглиблення теоретичних досліджень і практичних доробок з питань ефективності взаємодії учасників інтеграційних утворень.

Тому актуальним питанням на сьогодні є виділення дієвих напрямів розвитку та взаємодії бізнес-одиниць у інтегрованих соціально-економічних системах для максимального використання існуючих переваг.

Виклад основного матеріалу.

Хлібопекарська промисловість відіграє вирішальну роль в забезпеченні продовольчої безпеки будь-якої країни. Виробництво хліба є однією з найбільш динамічних та інвестиційно-привабливих галузей харчової промисловості з високим рівнем оборотності капіталу, стабільним попитом на продукцію.

До 1990 року в Україні щороку випікалося близько 7 млн. тонн хліба та хлібобулочних виробів. В подальші роки виробництво зазначеної продукції зменшилося більше, ніж у 4 рази. На сьогодні, відповідно до офіційної статистики, динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні має стійку тенденцію до зниження.

За період 2004-2014 рр. виробництво хліба та хлібобулочних виробів зменшилося на 972 тис. грн. або 42,83%. В середньому річне падіння обсягів виробництва становило - 4,77%. Але, якщо за 2005 рік зменшення становило 1,86% порівняно з попереднім роком, то у кризовому 2009 р. – 7,58%. 2010 р. характеризувався стабілізацією результатів діяльності хлібопекарської галузі, що відобразилося у незначному рівні зменшення обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів – 1,09 %. В останні роки посилюється тенденція до спаду обсягів виробництва. У 2013 році скорочення виробництва хліба та хлібобулочних виробів поглибилося і досягло 7,47%, а у 2014 р. – 14,42% (рис. 1).

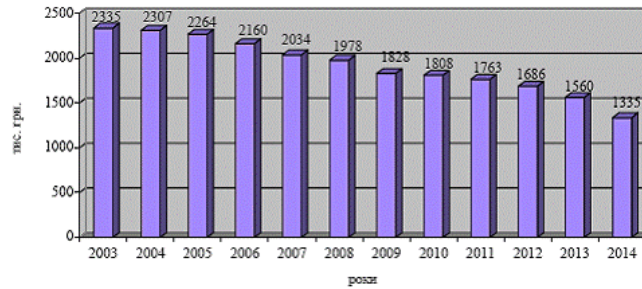

Рисунок 1. Виробництво хліба та хлібобулочних виробів [2,3]

Це все знаходить відображення і в діяльності підприємств, що займаються виробництвом хліба та хлібобулочних виробів. Зокрема, за даними статистичних органів у 2013 р. в Україні працювало 1486 підприємств – виробників хліба (рис.2). З них 71 % хліба та хлібобулочних виробів виготовляють промислові хлібозаводи, розташовані у містах і районних центрах (близько 400), 20% випікають приватні, малі пекарні, 9% - інші підприємства.

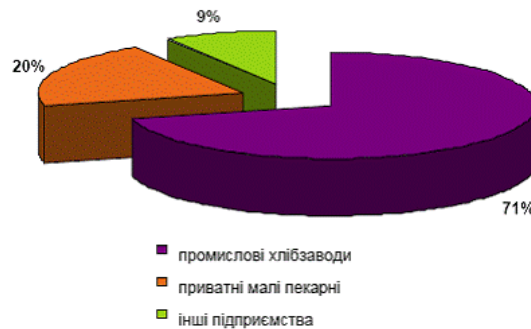

Рисунок 2. Структура основних виробників хліба та хлібобулочних виробів в Україні [1]

Зменшення обсягів виробництва продукції пояснюється перш за все скороченням населення, зміною структури споживання продуктів харчування. Поступово збільшують виробництво хліба та хлібобулочних виробів міні-пекарні та супермаркети, що виробляють хліб під власними торговими марками та не звітують про обсяги перед статистичними органами.

Враховуючи, що в усіх регіонах попит на хліб та хлібобулочні вироби задовольняється в повній мірі, є всі підстави зробити припущення про все більше розширення тіньового ринку хліба, чому сприяють, на наш погляд, конкурентні переваги виробників хліба, що оподатковуються за спрощеною системою, адміністративне регулювання цін на хліб, що виробляється промисловими хлібозаводами, та відсутність при їх збитковому виробництві державної підтримки промислових виробників хліба [10].

Тінізація ринку хлібу та хлібопродуктів призводить до таких наслідків, як неможливість ефективного управління та планування діяльності хлібопекарських підприємств через недостовірність інформації (у тому числі, і щодо реальних потреб в сировині), а також реалізації програм розвитку галузі з урахуванням поточних потреб ринку.

Причинами такої ситуації, що склалася на ринку хлібопекарських виробів, дослідники вважають адміністративне регулювання галузі, яке є досить жорстким і стосується регулювання рівня рентабельності соціальних сортів хліба. Місцеві органи виконавчої влади, керуючись Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» від 25.12.1996 р. № 1548, встановлюють граничний рівень рентабельності на виробництво соціальних сортів хлібу на рівні 2-5%.

Таке адміністративне регулювання призводить до збитковості галузі (оскільки значна частина в структурі виробництва припадає саме на соціальний хліб) і як наслідок гальмує її розвиток. Так, зокрема, питома вага хліба, що підлягає державному регулюванню (соціальний хліб), становить більше ніж 75% від загальнонаціонального обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів, а на окремих підприємствах – досягає 90% [6].

Наслідком такого адміністративного регулювання галузі є зниження прибутковості діяльності хлібопекарських підприємств та збільшення питомої ваги збиткових хлібопекарських підприємств. За даними Державної служби статистики України питома вага хлібопекарських підприємств, які отримали прибуток у 2011 р. порівняно з 2007 р. зменшилася на 6,1% і склала 61,8% до загальної кількості підприємств, у 2012 р. – 60,1% від загальної кількості підприємств, у той час, коли питома вага підприємств, які отримали збиток у 2011 р. порівняно з 2007 р. збільшилася на 11,7% і склала 38,2% загальної кількості підприємств, у 2012 р. – 39,9% [5].

Разом з тим, дослідження ефективності діяльності суб'єктів господарювання хлібопекарської промисловості виявило наступні її особливості:

- відбувається постійне зниження обсягів виробництва і реалізації продукції;
- низький середньогалузевий рівень використання виробничих потужностей;
- високий рівень зносу основних виробничих фондів підприємств галузі;
- висока конкуренція на ринку хлібобулочних виробів;
- недостатній рівень рентабельності підприємств;
- неефективна адміністративне регулювання;
- зниження фондівддачі та продуктивності праці;
- застарілість технології виробництва і матеріально-технічної бази підприємств.

В цілому, в хлібопекарській галузі лише п'ята частина активного обсягу виробничих засобів має сучасний світовий рівень, чверть підлягає модернізації, а питома вага застарілої техніки, що потребує негайної заміни, становить майже третину.

Найви́сть тінювого сектору, недозавантаження потужностей хлібокомбінатів, які були розраховані на виробництво значних обсягів продукції в умовах відсутності конкуренції, неефективне цінове регулювання, прагнення перекласти соціальні проблеми на комерційні структури без адекватної підтримки з боку держави, низька якість менеджменту значно загострили проблеми хлібопекарської промисловості як на макрорівні, так і на макрорівні. Хлібокомбінати не витримують конкуренції, втрачають свою долю ринку, практично згортають інвестиційну діяльність щодо модернізації та оновлення обладнання. Тільки за 2013 рік кількість підприємств – виробників хліба зменшилася на 209 одиниць.

Вирішити такі проблеми в умовах кризових явищ поодинокі підприємства не можуть, тому пошук нових форм співпраці, поглиблення інтеграційних процесів, які дозволять їх подолати, підвищують актуальність створення та розвитку інтегрованих соціально-економічних структур.

Звернення до закордонного досвіду хлібопекарської галузі показує домінування в структурі європейського хлібобулочного ринку міні-пекарень, в яких печуть хліб та булочки виробі відповідно до найвищих стандартів якості та повністю задовольняють попит місцевого населення. Але іноземний хлібобулочний продукт відрізняється не лише рядом якісних показників, які набагато вищі, ніж у вітчизняного, а і ціною (масові сорти українського хліба приблизно в п'ять-шість разів дешевші за хліб, що виробляється за кордоном). Шляхом реалізації подібного сценарію розвитку вітчизняного хлібобулочного ринку є ліквідація та перепрофілювання великих та середніх підприємств з метою залучення іноземних інвестицій та розвитку малого бізнесу.

Враховуючи сучасні умови господарювання, збереження на ринку великої кількості конкуруючих між собою підприємств хоча і є бажаним, однак, проблематичним, оскільки вимагає від них значних фінансових ресурсів для розвитку галузі. Вітчизняні малі підприємства в умовах зростання витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, нестачі обігових коштів, підвищення кредитних ставок, збільшення податків, скорочення ресурсів, зниження ефективності їх використання, зменшення стимулів і можливостей щодо інвестування не мають можливості забезпечувати потреби населення у високоякісній хлібобулочній продукції в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки.

Одним з шляхів виходу підприємств з кризи та забезпечення підвищення конкурентоспроможності є інтеграція. Світова практика довела доцільність функціонування інтегрованих соціально-економічних систем корпоративного типу, що досягається шляхом встановлення механізму взаємодії бізнесу усіх рівнів: як великого, середнього так і об'єднання з малими підприємствами. Залучення малого бізнесу до участі в інтегрованих корпоративних структурах повинно стати одним із пріоритетних напрямів державної політики, який дозволить мінімізувати негативні впливи зовнішнього середовища на їх діяльність. Таке об'єднання надасть можливість співпрацювати на різноманітних засадах – від постачання сировини до реалізації готової продукції.

Метою інтеграції є підвищення ефективності виробництва, більш повне задоволення суспільних потреб і підвищення таким чином конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва. Основними мотивами взаємодії бізнес-структур шляхом створення інтегрованих соціально-економічних систем корпоративного типу в сучасних умовах виступають:

- встановлення стабільних виробничо-господарських зв'язків між підприємствами за технологічним ланцюгом;
- досягнення збалансованої діяльності протягом повного життєвого циклу;
- зниження витрат на одиницю продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва і підвищення цінової конкурентоспроможності продукції;
- накопичення капіталу для інноваційного розвитку та досягнення відповідного положення на ринку;
- створення сприятливих умов для диверсифікації виробництва, яка забезпечує гнучкість реакції на зміни у зовнішньому середовищі підприємства і

можливості маневрування ресурсами;

- освоєння випуску нової продукції на основі нових виробництв для задоволення нових потреб. [4].

На сьогоднішній день значна частина хлібного бізнесу представлена приватними компаніями, у тому числі різними інтеграційними структурами, адже загальнодержавні тенденції щодо злиття та поглинання компаній притаманні і ринку хлібопекарства.

Основними гравцями серед виробників хлібобулочних виробів в Україні є 6-7 компаній, що контролюють майже половину ринку, кожна з яких концентрує виробничі потужності у певному регіоні.

Найбільші виробничі потужності хлібопекарської галузі зосереджені, як правило, у регіонах найбільшого виробництва борошна, а також у великих промислових центрах і столиці. Зокрема, інтегрований холдинг ПАТ «Холдингова компанія «Хлібні інвестиції» є одним з найбільших українських холдингів з виробництва хлібопродуктів. Його частка на українському ринку хлібопродуктів – 8%. До складу цієї компанії входять: ПАТ «Хліб» (м. Луцьк), ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат», ПАТ «Бердичівський хлібозавод» (Житомирської обл.), ПрАТ «Хлібозавод «Олексіївський» (м. Харків), ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ДП «Новоукраїнський КХП» [7].

ПАТ «Київхліб» об'єднує 6 хлібокомбінатів у столиці, а також 6 виробничих майданчиків в Київській області (в містах Бровари, Васильків, Макаров, Сквир, Біла Церква і Фастів) та займає 91% ринку київської області. Нині це інтегрована корпоративна структура, до складу якої входять також ремонтно-монтажний комбінат, інформаційно-обчислювальний та навчальний центри, підприємство матеріально-технічного постачання «Київхлібпостач» [8].

ПАТ «Концерн Хлібпром» включає 7 переробних підприємств. До складу Товариства входять наступні виробничі підрозділи: «Львівський хлібозавод №5», «Львівський хлібозавод №1», «Цех кондитерських виробів», «Самбірський хлібокомбінат», «Вінницьхліб», «Гайсинхліб», «Гайсинський КХП», «Ярошенський КХП», «Жовківський КХП», «Явірмлин». 2013 рік. Це компанія, яка здійснює виробництво та реалізацію хлібобулочних виробів переважно в Львівській та Вінницькій областях, що забезпечує частку на ринку цих регіонів у розмірі 25% та 60% відповідно, а в цілому по Україні – 8%. Співпраця з найбільшими торговими мережами країни та орієнтація на міжнародні стандарти якості продукції стимулює компанію впроваджувати інноваційні рішення у виробничі процеси [9].

Необхідно зазначити, що у хлібопекарській галузі найчастіше учасниками інтеграційних відносин виступають:

- хлібопекарський підприємства (горизонтальна інтеграція - для посилення ринкової влади. захоплення та/або утримання ринків збуту; вертикальна інтеграція - з метою доступу до ринків агро- сировини та/або ринків збуту);
- борошномельні підприємства (вертикальна інтеграція для розширення ринку збуту продукції (борошно), вихід на ринок хліба та хлібобулочних виробів);
- сільгоспвиробники зерна (вертикальна інтеграція - з метою розширення ринку збуту сільгоспсировини, вихід на ринок хлібобулочних виробів) [10].

Отже, інтегровані корпоративні структури застосовують механізми співпраці, які дозволяють максимально реалізовувати усі переваги об'єднань капіталів, зберігаючи при цьому статус юридичної особи.

Інтеграційні процеси в хлібопекарській галузі повинні розвиватися як в горизонтальному напрямі, коли відбувається взаємодія та встановлюється інтеграційні зв'язки з підприємствами, що виготовляють аналогічну продукцію, так і у вертикальному, коли відбувається інтеграція з бізнес-структурами, що є постачальниками або споживачами. Взаємовідносини в інтегрованій корпоративній структурі можна розглядати як холдингові відносини, які виникають на горизонтальному рівні між дочірніми компаніями, та на вертикальному рівні – між дочірнім та материнським підприємством. Горизонтальні взаємозв'язки забезпечують як реалізацію завдань материнського підприємства так і взаємодію при реалізації власної підприємницької діяльності. Особливості та характер взаємовідносин учасників інтегрованих бізнес-структур визначається системою взаємочасті в капіталі, типом інтеграції, кількістю підприємств в об'єднанні, їх галузевою специфікою та територіальним розміщенням.

Горизонтальна інтеграція дозволяє забезпечити збільшення ринкової частки, зменшення конкуренції, дотримання стандартів якості, оскільки забезпечує належну систему контролю якості сировини і готової продукції в тому числі на основі створення акредитованих лабораторій оцінки технологічних та споживчих характеристик продукції. Важливість розвитку вертикально інтегрованих формувань полягає у безперерйному забезпеченні сировиною потрібної якості, зниженні собівартості продукції, створенні безвідходного виробництва.

Реалізуючи інтеграційні процеси, успішні компанії концентрують зусилля в найбільш вигідному для себе секторі, захоплюючи більш значні частки ринку, і тим самим позбавляються від неефективних або другорядних підрозділів.

Інтегровані корпоративні структури є важливим механізмом формування конкурентних переваг на основі підвищення інноваційності підприємств, їх здібності чітко і адекватно реагувати на зміни на ринку шляхом випуску нової або удосконалення існуючої продукції, впровадження нових технологій виробництва і збуту, удосконалення системи внутрішнього фінансового управління і використання новітніх маркетингових стратегій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Хлібопекарська галузь України має необхідний виробничий та економічний потенціал для виробництва хлібних виробів у потрібній кількості й асортименті з метою забезпечення населення якісними продуктами харчування. Разом з тим, постійне зниження обсягів виробництва і реалізації продукції; низький середньогалузевий рівень використання виробничих потужностей; високий рівень зносу основних виробничих фондів підприємств галузі; висока конкуренція на ринку хлібобулочних виробів; недостатній рівень рентабельності підприємств; неефективна адміністративне регулювання; застарілість технологій виробництва і матеріально-технічної бази підприємств хлібопекарської промисловості потребують виявлення шляхів оптимізації їх діяльності.

Для підвищення ефективності функціонування підприємств найбільш ефективним є використання ними механізму інтеграції, що сприяє побудові закінчених технологічних ланцюгів, забезпеченню координації обсягу продажів, зниженню затрат на одиницю продукції, зростанню продуктивності праці тощо.

Врахування міжнародного досвіду інтеграційних процесів, застосування сучасних моделей управління, досягнень маркетингу, логістики, інформаційних технологій дозволить сформувати новий підхід до побудови та розвитку інтегрованих структур для вирішення питань зростання вітчизняної хлібопекарської галузі, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

Формування вертикально інтегрованих структур із замкнутим циклом виробництва — від виробництва борошна до випуску хлібопродуктів на основі укрупнення і концентрації виробництва дає змогу оптимізувати логістику, збільшити асортимент, підвищити прибутковість і, в такий спосіб, вижити та залишитися ефективним та конкурентоспроможним гравцем ринку.

У зв'язку з цим виникає необхідність стимулювання інтеграційних процесів в економіці та хлібопекарській галузі зокрема.

Список використаних джерел:

1. Аналіз хлібопекарської галузі в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studopedia.org/6-115813.html>
2. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003-2013 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Виробництво основних видів промислової продукції по місяцях 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Дзюба О.М. Регіональний ринок хлібопекарської продукції, нові його форми і види // Економіка, управління, інновації. 2010 р. № 2 (4). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/_cgiirbis_64.exe.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Кіхія Ю.В. Інституційні засади формування ефективного конкурентного середовища підприємств хлібопекарської галузі // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск – 3 (30) Ч. 2. С. 39-43.
7. Офіційний сайт ПАТ «Холдингowa компанія «Хлібні інвестиції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hlebinvest.com.ua/>
8. Офіційний сайт ПАТ «Київхліб». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvivkhlb.ua/ua/>
9. Офіційний сайт ПАТ «Концерн Хлібпром». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hlibprom.com.ua/>
10. Скопенко Н.С. Сучасні тенденції інтеграції та концентрації в хлібопекарській галузі України // Наукові праці. 2010. – Випуск – 38, Т.І. С.420-424.

References.

1. "Analiz khlibopekars'koi haluzi v Ukraini" (2014), available at: <http://www.studopedia.org/6-115813.html>. (Accessed 30 April 2015).
2. "Vyrobnystvo osnovnykh vydiv promyslovoi produktsii za 2003-2013 roky" (2013), available at: <http://ukrstat.gov.ua>. (Accessed 28 April 2015).
3. "Vyrobnystvo osnovnykh vydiv promyslovoi produktsii po misiatsiakh 2014 roky" (2014), available at: <http://ukrstat.gov.ua>. (Accessed 28 April 2015).
4. Dziuba, O.M. (2010), "Regional market bakery products, its new forms and types", *Ekonomika. upravlinnia. Innovatsii*, [Online], vol. 2(4), available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/_cgiirbis_64.exe?. (Accessed 5 May 2015).
5. "Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy" (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (Accessed 29 April 2015).
6. Kikhaia, Y.V. (2013), "Institutional framework forming an effective competitive environment of enterprises baking industry", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhe*, on. 3 (30), pp. 39-43.
7. Ofitsijnyj sayt PAT (2015), "Holding company" "Bread investment", available at: <http://hlebinvest.com.ua>. (Accessed 3 May 2015).
8. Ofitsijnyj sayt PAT (2015), "Kyivkhlb", available at: <http://www.kvivkhlb.ua/ua/>. (Accessed 3 May 2015).
9. Ofitsijnyj sayt PAT (2015), "Concern Khlibprom", available at: <http://hlibprom.com.ua>. (Accessed 3 May 2015).
10. Skopenko, N.S. (2010), "Current trends of integration and concentration in the baking industry Ukraine", *Naukovi pratsi*, no. 38, pp. 420-424.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"